

Dr. Iztok Simoniti

Koliko morale prenese zunanja politika

Po velikih kataklizmah se vedno razmahne razpravljanje o vlogi etike in morale v mednarodni politiki. Tako se je zgodilo tudi po koncu hladne vojne. Če nekoliko poenostavimo, lahko rečemo, da akademska in diplomatsko politična razpravljanja izhajajo iz dveh izhodišč. Na eni strani so to tiste kozmopolitske in humanitarne predpostavke, ki so temelj širitve teorije o človekovih pravicah na mednarodne odnose. Drugo izhodišče pa so modernizirane, sicer pa klasične realistične predpostavke, ki trdijo, da je prostora za moralo zelo zelo malo ali da je celo nemoralno ravnati moralno, če to zmanjša moč države.

Osebo mislim, da se v ocenjevanju mednarodne politike ni mogoče izogniti etičnemu razmisleku in delovanju. Znanost, stroka in politika so se v obdobju med letoma 1945 in 1990 osredotočile predvsem na megasmrt in izginotje civilizacije kot možni posledici politike, ki izhaja iz koncepta gotovega medsebojnega jedrskega uničenja. Klasične vojne, ki so izbruhnile po letu 1990, pa so povzročile stotisoče realnih žrtev in milijone beguncev. Pred barbarizmi na Balkanu, v Afriki in Aziji je Zahod dolgo ostal intelektualno in akcijsko paraliziran.

Etično se je potrebno opredeliti posebno do problemov, ki so se pokazali kot glavni generatorji novih konfliktov: to so nacionalizem, nacionalna država, samoodločba in suverenost. Menim, da so prav atavizmi po letu 1990 dokaz, da morajo države v ustvarjanju nove mednarodne ureditve preseči koncept *raison d'état*, torej parcialno (egoistično) etiko v korist skupne etike. Učinkovit primer takega samoomejevanja ali kolektivnega omejevanja je petdesetletni razvoj Evropske skupnosti. Ne gre torej za odrekanje individualni suverenosti, ki je še vedno sveta stvar, temveč za skupno razumevanje suverenosti znotraj iste zahodne družine držav. Izrazit nasproten primer pa so politične tvorbe in etnosi na Balkanu, ki nikoli v svoji zgodovini niso niti sprejeli načela samoomejevanja niti se ravnali po njem. Kakor vemo, izhajajo vsi njihovi konflikti iz zgodovinsko nerešenega nacionalnega vprašanja praktično večine balkanskih narodov. Dejansko to

5485

pomeni nesposobnost vseh ljudstev in narodov tega dela sveta, da bi medsebojne probleme reševali brez ubijanja. Tudi po letu 1990 moramo razloge balkanskega konflikta (ki se mu je Slovenija čudežno izognila) iskati v načinu reševanja tega vprašanja. Rešujejo ga z zgodovinsko preseženimi koncepti nacionalnih držav, zgrajenih na načelu *Blut und Boden*, kar v praksi pomeni predvsem širitev nacionalnega prostora – *Lebensraum*. Ta koncept služi kot ideološka utemeljitev za etnično čiščenje, genocid, nasilne izgone pripadnikov drugih narodov na etnično mešanih območjih, ki so povsod na Balkanu.

Takšne koncepte je uporabljala politika povsod v Evropi, vendar jih je v zadnjih petdesetih letih presegla vsaj zahodna družina držav. Zahodni svet, ki ni vedel, kako in kaj bi z Balkanom, je v strokovnih in diplomatskih krogih oživljal razne teorije o genocidnosti balkanskih narodov. Seveda je to absurd, vendar je bil dovolj priročen izgovor za opuščanje vojaške intervencije, ki se je na koncu vendarle izkazala kot edini učinkoviti instrument.

Kkdaj je torej primerno zunanjo politiko neke države ali skupnosti držav (na primer zahodnih) ocenjevati kot moralno ali nemoralno in kdaj so takšne ocene odveč ali celo škodljive? Tako kakor v navadnem življenju je tudi v življenju držav smotrno razpravljati o morali predvsem, če ne zgolj, v zvezi s konkretnimi problemi. Za ponazoritev neenostavnosti tega vprašanja kronološko naštevamo nekaj značilnih primerov z mednarodnega prizorišča v zadnjem letu in pol. Norveški kralj je na uradnem obisku v Pekingu izjavil, da njegovo državo v zunanji politiki – še posebej glede spoštovanja človekovih pravic – zavezujejo moralna načela. Ameriški predsednik Clinton je ob obisku kitajskega premiera rekel, da je Kitajska glede človekovih pravic na napačni strani zgodovine. Južnoafriški predsednik Mandela je ob uradnem obisku Clintona, ki je kritiziral odnose Južne Afrike z nekaterimi ZDA nenaklonjenimi režimi (Libijo, Sudanom, Kubo), izjavil, da je njegova moralna obveza ohraniti prijateljske odnose s tistimi državami, ki so ga podpirale v boju proti apartheidu. Vatikan je v posebni izjavi izpostavil soodgovornost kristjanov v zvezi z židovskim holokavstom v času nacizma; *nota bene*: papež Janez Pavel II. se je večkrat po letu 1994 opravičil za številne zločine, ki jih je povzročila Cerkev kot posvetna in duhovna totalitarna oblast v preteklosti. Isti papež v pismu kardinalom aprila 1994 našteva zločine inkvizicije, verskih vojn, kršitve človekovih pravic in preganjanja učenjakov, sežige na grmadi, križarske vojne itd. Švedska je sprožila široko razpravo »slabe vesti in moralne ocene obnašanja« med drugo svetovno vojno, ko je med letoma 1940 in 1943 za potrebe nacistične Nemčije »omogočila prevoz 2 000 000 ton opreme in 200 000 ljudi, omejila svobodo tiska itd.« Uradna Švedska skuša javnost prepričati, da s tem njihovo

temeljno pravilo nevtralnosti ni bilo nikoli kršeno bolj, »kakor je to bilo absolutno potrebno«. Razkritje velikih količin židovskega zlata, ki so ga nacisti shranili v švicarskih bankah, je spodbudilo izjavo, da je »Švica vsa ta leta po vojni mirno, dosledno in zanesljivo vztrajala v svoji nemoralnosti in v imenu bančnih skrivnosti ščitila vse zločince tega sveta«. Član predstavniškega doma ZDA je v Prištini izjavil, da imajo Albanci na Kosovu enako moralno pravico do samoodločbe in svoje države, kakor so jo izkoristili vsi drugi narodi v nekdanji Jugoslaviji. Predsednik Clinton se je v Ruandi javno opravičil, ker ves civilizirani svet, vključno z ZDA, ni storil ničesar, da bi preprečil genocid z mačetami med plemenoma Hutu in Tutsi v letih 1992/93, in obljubil, da ZDA česa takega v prihodnje ne bodo dopustile. Sodišče za vojne zločince v nekdanji Jugoslaviji s sedežem v Haagu uspešno zahteva od vpletenih strani (držav Bosne in Hercegovine, Hrvaške, Jugoslavije), da izročajo posameznike, obtožene vojnih zločinov in zločinov proti človeštvu, da jih bo obravnavalo sodišče v rednih postopkih. OZN je mednarodne sile v Bosni in Hercegovini pooblastila, da ujamejo in privedejo »osumljene pred omenjeno sodišče«. Sodišče v Haagu je prav tako obtožilo jugoslovanskega predsednika Miloševića in štiri njegove sodelavce za vojne zločine, storjene na Kosovu, in zahtevalo njihovo izročitev. Kitajski politični zapornik, izpuščen na zahtevo Clintona, je na obisku v Stockholmu obtožil Švedsko nemoralnosti, češ kako je mogoče, da tako civilizirana država šola zaporniške paznike za tako totalitarno državo, kakor je Kitajska. Švedska vlada je to kršitev potrdila z dodatkom, da gre le za šolanje zaporniške administracije, ne pa paznikov. Vlada ZDA je odlikovala posameznike, ki so se uprli in preprečili še hujši pobjo vietnamskih civilistov v vasi My Lai, kakor so ga izvedli ameriški vojaki v času vietnamske vojne.

N Najbolj prominentni teoretiki in praktiki v mednarodni politiki nas vabijo k ponovnemu razmisleku o tem, kateri kriteriji – poleg čisto objektivnih – vplivajo na odločitve, ki jih politiki sprejemajo v kontekstu nacionalnega (državnega) interesa. Večina jih predlaga, da je treba iskati odgovore znotraj t. i. realistične misli o mednarodnih odnosih, ki se je uveljavila kot prevladujoč način razmišljanja in delovanja v zahodni (evropski) kulturni tradiciji. Med teoretiki velja posebej omeniti Felixa Oppenheima, ki je skušal izoblikovati neko splošno teorijo o vlogi morale v zunanji politiki. Vrednost takšne – in katere koli druge – teorije je mogoče preskusiti le tako, da skušamo z njenim »kritičnim aparatom« pojasniti pretekle, sedanje in morebiti prihodnje dogodke. Skratka, pri vsaki teoriji je relevantna njena razlagalna in napovedovalna sposobnost realnih dogodkov.

Za večino teoretikov in praktikov je izhodišče anarhičnost kot naravno stanje v mednarodnih odnosih. Anarhičnost seveda ne pomeni

kaosa ali popolnega nereda, temveč jo velja razumeti v izvirnem smislu kot odsotnost pravil in svetovne, vrhovne oblasti. Različni avtorji tako konfrontirajo moralna načela s (konkretnimi) cilji zunanje politike in dokazujejo, da se morajo načela podrežati ciljem, in to ne samo v vsakdanu mednarodnih odnosov, temveč še posebej, kadar gre za (realne) klasične vojne ali hipotetične grožnje z jedrsko vojno. Njihov sklep ni, da je potrebno moralo preprosto izključiti iz analiz in razprav o zunanji politiki, češ da gre za dva pola, med katerima komunikacija ni mogoča. Nasprotno: argumentirajo v prid možnosti (potrebe) oblikovanja moralnih sodb v zunanji politiki, vendar poudarjajo, da morajo sodbe – če hočemo, da so resne – vedno upoštevati zunanje-politične cilje države.

Politikom je najvišja zapoved uveljavljanje in zaščita nacionalnega interesa, in če ravnajo nasprotno, so nemoralni. Tak pristop se vsekar ujema z mislijo Isaiha Berlina, ki je rekel, da Machiavelli, oče vseh realistov, nikakor ni bil nemoralen ali amoralen, le koncept »zdravja države« ima najvišje mesto v njegovi etiki. Kritiki Machiavellija pravijo, da je Machiavelli nemoralen, zato ker je ločil vero od države in s tem moralo od politike. To danes pomeni, da bi bilo nesmiselno vsako politično odločitev podrediti zgolj moralnim presojam – po drugi strani pa je bistveno, da na doseženi (zahodni) civilizacijski stopnji nobena poteza politikov, v notranjih in mednarodnih odnosih, ne sme uiti moralni presoji javnega mnenja, intelektualcev, civilne družbe.

Skratka, ni se več mogoče strinjati z realisti, ki pravijo, da so moralni razmisleki o zunanjepolitičnih ciljih in načinih, kako jih dosežemo, relevantni le, če so v prid nacionalnemu interesu; z drugimi besedami, ni se mogoče strinjati s politiko, ki pravi, da lahko nekaj moralno vrednotimo (na primer kršitev človekovih pravic, genocid, etnično čiščenje, versko in rasno segregacijo itd.) le, če to ne škodi »zdravju države«.

Po letu 1990 je prišlo do dejanske spremembe mednarodnega sistema: razpadle so Sovjetska zveza, Jugoslavija in Češkoslovaška. Na ozemlju Sovjetske zveze in v Evropi je nastalo ali se ponovno demokratiziralo štiriindvajset novih držav, ki so vse (z nebitvenimi časovnimi zamiki) dosegle mednarodno priznanje. Njihov nacionalni interes je torej ohraniti sebe in prepričati glavne ustvarjalce mednarodne ureditve, da jih sprejmejo kot smiselne in sposobne subjekte v mreži meddržavnih odnosov.

Razpadel je prejšnji bipolarni red in nastaja nov, multipolarni. ZDA so sprejele in igrajo vlogo države na vrhu svetovne piramide. Mislim, da je to dejstvo pozitivno. Prvič zato, ker so ZDA najstarejša zahodna demokracija, drugič pa zato, ker so večkrat same v mednarodni politiki ravnale zelo nemoralno. Kljub temu je potrebno poudariti, da se

je znotraj zahodne družine držav najresneje in najvztrajneje razpravljalo o problemu morale ravno v ZDA. Posledica teh razprav je, da v zadnjem desetletju ZDA in njeni zahodni zavezniki ravnajo v mednarodnih odnosih mnogo bolj moralno kakor kdaj koli doslej. Nesmiselno bi bilo zanikati, da je nacionalni interes še vedno na prvem mestu med interesi, vendar dejanska moč ZDA in Zahoda omogoča, da se pri oblikovanju zunanje politike in v njenem izvajanju Zahod ravna tudi v skladu z načeli mednarodne etike in mednarodnega prava. Zato mislim, da ima vojaško posredovanje ZDA in zahodnih zaveznikov v Perzijskem zalivu, v Bosni in Hercegovini ter na Kosovu tudi moralne razloge. Če bo Zahod ohranjal svojo politično prevlado v svetu, bo lahko svojo diplomatsko, politično, vojaško in gospodarsko prisotnost na vseh kriznih področjih sveta utemeljeval tudi z moralnimi razlogi.

ZDA so v zadnjem desetletju in pol brez oklevanja dvakrat kaznovale Irak in posredovale v Perzijskem zalivu, saj je bil ogrožen ameriški in »zahodni« nacionalni interes; v primeru Bosne so vojaško posredovale šele po treh letih vojne in nato z vojaškim in političnim pritiskom izsilile mirovni sporazum med Muslimani, Srbi in Hrvati (daytonski sporazum novembra 1995); skupaj z zahodnimi zavezniki so prav tako vojaško posredovale na Kosovu in prisilile Miloševića, da pristane na mirovne pogoje, ki v resnici pomenijo diktat zmagovalca. Ali takšna politika ZDA potrjuje glavno tezo Felixa Oppenheima, ki pravi, da je »s praktičnega vidika nemogoče, da bi vlade v zunanji politiki ravnale v skladu z moralnimi načeli, razen če so ta združljiva z njihovim nacionalnim interesom«? Ali pa so se ZDA za posredovanje v Bosni in na Kosovu morda odločile tudi zato, ker je bilo skrajno nemoralno dopustiti etnično čiščenje in druge oblike genocidne politike nad Muslimani v Bosni in Albanci na Kosovu. Kakor rečeno, mislim, da je politična, vojaška in gospodarska premoč Zahoda tolikšna, da pri zaščiti ali uveljavljanju nacionalnega interesa lahko upošteva tudi moralne razloge – torej da koncepte in prakse, ki veljajo znotraj zahodne družine držav, skuša uveljavljati tudi v mednarodni politiki. Logično je pričakovati trajno vojaško prisotnost ZDA in Nata na Balkanu, saj je to edino jamstvo za umiritev regije.

Tudi Oppenheim v novi obliki in na svoj način uporablja tradicionalne realistične argumente proti morali v zunanji politiki. S tem se uvršča v verjetno najbolj dognano in razpoznavno realistično šolo mišljenja. Njeni zagovorniki in utemeljitelji so skorajda enakomerno razporejeni v vseh zgodovinskih obdobjih t. i. zahodne civilizacije, od antike do danes. Realizem je v bistvu tradicija pesimističnega pogleda na človeka in njegovo sposobnost, da bi ustvaril in ohranil trajno harmonično in ustvarjalno družbo. Slabo in zlo v človeku sta njegova genetska danost in torej »prirojene napake« živega organizma, ki se

imenuje *homo sapiens*. Naravni izbor je ta organizem postavil na vrh »žive in nežive« narave, ter ga oborožil z »negativnimi« in »pozitivnimi« čustvi in energijami.

Osrednje vprašanje vsake civilizacije je človek in njegova odgovornost za vse, kamor sežeta njegova misel in njegovo delovanje. Človek je celota dobrih in slabih lastnosti; problem je v tem, da je slabih preveč, pravi etolog in nobelovec Konrad Lorenz. Veliki projekti v dvajsetem stoletju, ki so nameravali spremeniti človeka (nacizem, stalinizem, fašizem in njihove različne azijske variante), so se končali s tragedijami, kakršnih človeštvo še ni skusilo. Kljub temu mislim, da tudi danes ni mogoče izključiti skušnjave in namena politikov, da bi spremenili človeka, čeprav na navidezno nenasilen način. Znanost je poleg makrokozmosa prodrla tudi v mikrokozmos; izolirala je človeško celico, se izmojstrila v genetski manipulaciji in dosegla vse možnosti, da ustvari dobrega, vseh slabih lastnosti osvobojenega človeka. Skratka, nova znanost lahko ustvari pošast, enako tisti, ki so jo ustvarili nacizem, stalinizem in fašizem. Znanost in njene mednarodne posledice pa so – vsaj od uporabe jedrske bombe v Hirošimi – in bodo predmet moralne presoje in političnega nadzora.

Človek se je izkazal kot organizem, ki je sposoben spreminjati okolje, v katerem živi; ni pa sposoben spremeniti samega sebe. In prav to je izhodišče in verjetno tudi zaključek realistov, ki niso niti ciniki niti arogantneži, temveč tisti, ki menijo, da je mogoče ustvariti znosno in nesamouničevalno skupnost držav le, če ne bomo zanemarili znanih dejstev ter v inštitucije notranjega in mednarodnega sistema vgradili »elementov dobrega« (pravo, človekove pravice, enakopravnost, solidarnost, humanitarnost itd.) na takšen način, da bo zlo sicer še mogoče, vendar močno omejeno.

Realizem je torej najjasnejša tradicija t. i. negativnega argumenta. Edward H. Carr pravi v svoji znameniti knjigi *Kriza dvajsetih let* iz leta 1946, da je hotel v njej obračunati s tistim popularističnim in akademskim razmišljanjem med letoma 1919 in 1939, ki je popolnoma zanemarilo dejavnik moči. Reinhold Niebuhr v uvodu ponatisa knjige *Moralni človek in nemoralna družba*, 1960, pravi: »Osrednja teza je bila in je, da se liberalizem, tako verski kakor posvetni, ni zavedal temeljne razlike med moralno posameznika in moralno skupnosti. Gre za razliko, ki jo zanikajo razni pretežno moralistični pristopi glede vprašanja politične ureditve.«

Glavno sporočilo realistov, ki jih omenjamo v tej razpravi, in med njimi tudi Felixa E. Oppenheima, je, da je v zunanji politiki in mednarodnih odnosih zelo zelo malo prostora za moralno ali da je ta celo zelo škodljiva. Vendar moje sklepne ugotovitve niso kritika, temveč vabilo k razmišljanju.

V bipolarnem sistemu (1945-1990) so bili mednarodni etični problemi praktično zanemarjeni. Ker se je zdelo, da je alternativa temu sistemu samo jedrska vojna, je bilo groteskno in morbidno razpravljati o etiki v kontekstu preživetja civilizacije. Po letu 1990 pa so številne manjše in realne vojne med »barbari« (v Jugoslaviji, Sovjetski zvezi, Afriki in Aziji) s stotisoči žrtev ponovno sprožile etične razprave ter poleg političnega, vojaškega in diplomatskega delovanja tudi etično delovanje.

Medtem ko je literatura o etiki v notranji politiki že nepregledna, pa je zelo siromašna literatura o etiki v mednarodni politiki. Na prste ene roke lahko preštejemo dela, ki obravnavajo odnos med notranjo in mednarodno etiko. Ponovno je aktualno vprašanje, ali je lahko država, ki ravna povsem nemoralno proti drugim državam in s tem proti njenim državljanom, moralna, kadar gre za njene notranje zadeve. Odgovor, posebno zahoden, je pozitiven. Na nas pa je, da o tem dvomimo in svoj dvom podpremo z dokazi.

Ali lahko danes, ko se zdi, da smo fizično obvladali svet, še računamo, da bo tudi za bližnjo prihodnost še ustrezala praksa zadnjih stoletij, in sicer, da imajo države zunaj svojih meja le pravice in nič obvez. To vprašanje nas zanima v kontekstu pravice in obveze, da posredujemo v tistih državah, kjer divjajo državljanske vojne, totalitarni režimi, genocidne politike itd. Vprašanje torej je, kaj je treba storiti, da bodo takšna posredovanja v prihodnje v (sicer širše razumljenem) nacionalnem interesu in kako potrebo po posredovanju sankcionirati kot mednarodno pravno dolžnost.

Izredno velika rušilna moč, s katero razpolagajo države danes – klub tistih z jedrsko močjo se bo namreč neizogibno širil –, usmerja k misli, da perspektive svetovnih odnosov nikakor ni mogoče zreducirati le na vprašanje miru ali vojne. Vse oblike sobivanja med državami in državljani so predmet preučevanja tudi z vidika mednarodne etike. Moralno razmišljanje o mednarodnem kontekstu lahko pripomore tudi k moralnemu delovanju.

Tako kakor neki pravni sistem ne spremeni svoje narave zgolj zato, ker ne razpolaga s sredstvi prisile, tako je mogoče razmišljati in izgraditi neki etični sistem – na primer kodeks obvez držav –, čeprav ne bo veljal za vse in čeprav se bodo nanj oprli le redki državniki. Prav moč držav na vrhu svetovne piramide – vojaška, tehnološka, finančna – je bistveno prispevala k dejanski globalni enotnosti. Znotraj t. i. zahodne družine držav in njihovih integracij se izpopolnjujejo sistemi skupnih meril, ki vzpostavljajo enotno gospodarsko, finančno, zunanjepolitično, vojaško in okoljevarstveno delovanje. Ti sistemi izhajajo iz neke skupne »zahodne« ocene o tem, kaj je in kaj ni moralno ali etično – za Zahod. Zaenkrat samo zahodni svet v praksi sramežljivo dokazuje, da morala nima zgolj notranje razsežnosti in

ne more ostati zgolj lokalna. Država in planet Zemlja – naenkrat tako majhen – sta predmet etičnih preučevanj in, kar je še važnejše, občasno celo etičnih ravnanj s strani držav ter mednarodnih vladnih in nevladnih organizacij.

Jasno nam mora biti, da sta prevladujoči koncept (izhodiščni razmislek) in praksa predvsem še vedno realistična. Politika – notranja in mednarodna – se ocenjuje z vidika uspeha in neuspeha in ne dobra ali zla, poštenosti ali nepoštenosti, pravičnosti ali nepravičnosti. Skratka, politika se vrednoti z realističnih in ne z moralnih vidikov. Od tod tudi izhaja večinski sklep, da ni mogoče dokazati prisotnosti ali celo odločilnosti moralnega v zunanji politiki – kar pa ne velja za notranjo politiko.

Prav zato, ker se države zavedajo, da razpolagajo s preveliko (rušilno) močjo, so že večkrat v zgodovini sprožile procese t. i. kolektivnih (samo)omejitev notranje neodvisnosti držav. Sedanja zahodna merila civiliziranega obnašanja v tem smislu zahtevajo, da se države ne morejo obnašati nemoralno – niso več suverene –, kadar gre za spoštovanje temeljnih človekovih pravic in zaščito okolja. Velika samoomejevalna mašinerija – mednarodno pravo in številne mednarodne univerzalne deklaracije ali konvencije kakor tudi bilateralni sporazumi, s katerimi so si države naložile dolžnost, da ravnajo »moralno« – je še vedno takšna, da jo lahko države brez prevelikega strahu pred mednarodnimi političnimi ali vojaškimi sankcijami preprosto ignorirajo.

Kljub primarnosti nacionalnega interesa pred internacionalnim in kljub nepovezanosti notranje in zunanje morale držav menimo, da je in bo vse bolj mogoče in potrebno moralne sodbe sprejemati tako na akademsko raziskovalni kakor tudi čisto praktični politični ravni o naslednjih problemih:

1. O preteklih vojnah. Ne drži trditev, da za vojne ne velja nobeno moralno načelo. Vojna zavezniških sil proti Hitlerju je nekaj drugega kakor vojna Hitlerja proti njim. Vojna muslimanov proti Srbom v Bosni je nekaj drugega kakor vojna z genocidnimi elementi, ki so jo sprožili Srbi.

2. O vojnah, do katerih ni prišlo, so pa totalne (vseuničujoče). Takšna je jedrska vojna, zaradi katere so se razvila posebna pravila obnašanja, kakor je na primer strategija odvratanja (zastraševanja).

3. O tem, kako najmočnejše države ali država, ki je zmagala v vojni, uporabijo svojo moč, predvsem, kako se obnašajo kot zmagovalke in zakaj se odločijo za posredovanje. Ali zato da pomagajo vzpostaviti red in mir; zato da ohranijo obstoječi režim; zato da ustvarijo pogoje za demokratične volitve; zato da si ustvarijo zaveznika v tej državi ali da jo preprosto okupirajo itd.

4. O konceptih in praksi posamezne mednarodne ureditve, posebno z vidika samoodločbe, suverenosti, spoštovanja človekovih pravic, in to ne samo kot neodtujljivih pravic, temveč tudi z vidika prostovoljnega samoomejevanja v smislu integriranja in skupnega razumevanja suverenosti (koncept EU, Nato, ZEU). V bipolarnem sistemu so bili odnosi med državami na Zahodu glede vprašanj varnosti urejeni hegemonsko (prvenstvo ZDA) ter relativno demokratično glede vseh drugih vprašanj (svobodnega trga, gibanja kapitala in ljudi). Na Vzhodu so bili zaradi totalitarne narave režima vsi odnosi v razmerju hegemonu do vazalov s pravno subjektiviteto in brez dejanske.

5. O naravi političnih režimov v raznih državah in kulturah. Upoštevanje različnih tradicij o dobrem in zlem nikdar ne zmanjšuje možnosti vrednotenja političnih režimov z vidika spoštovanja vrednot, ki jih vsebujejo razne »univerzalne deklaracije«. Glede zla, ki ga prizadene država (vojne, genocid, etično čiščenje, koncentracijska taborišča, preganjanje političnih zapornikov, zakoni in prakse rasne diskriminacije in begunci, dejanja, v katerih država nastopa kot notranji ali mednarodni terorist), razlike med kulturami ali civilizacijami nikakor niso takšne, da bi onemogočale skupne moralne sodbe o dobrem in zlu.

6. O vprašanjih izvoza revolucije ali izvoza političnih režimov, posebno z vidika vsebine teh režimov.

7. O povezanem vprašanju moralne ocene bojkota ali sankcij proti državam z nesprejemljivimi režimi ali z nesprejemljivo mednarodno in notranjo politiko (proti Iraku, Jugoslaviji, Libiji, Kubi, S. Koreji, J. Afriki itd.); o vprašanju gospodarske in druge pomoči državam zato, da prilagodijo svoj režim in ravnanje državi dajateljici.

8. O občih merilih mednarodnih odnosov z vidika vseh oblik pomoči; mislimo na sisteme široke mednarodne pomoči državam, ki jih zadevajo velike naravne katastrofe (lakote, poplave, požari, suša itd.), ali pomoči narodom in etnosom, ki so žrtve sistematičnega terorja (Albanci na Kosovu, Sudanci, Kurdi itd.); skratka, gre za tiste temeljne humanitarne probleme, ki zadevajo kolektivno vest človeštva.

9. O pogojevanju pomoči držav drugim državam z zahtevo po spremembi ravnanja na področju ekologije, naravnih virov ali izrabe prostora (pomoč Braziliji, državam južno od Sahare, Bangladešu, Indoneziji).

10. O vprašanju miru in pogojev za sklepanje mirovnih sporazumov. Ali ohranitev miru zahteva podreditve ene strani, ali pa gre za svobodno voljo; ali je vsaka oblika miru zadovoljiva – na primer mir za vsako ceno kot predpogoj za začetek mirovnega procesa (na Bližnjem vzhodu, v Bosni) –, ali pa je smiselno le mir v demokraciji (zahodni koncept); ali lahko vzpostavitev miru vpliva na spremembo ravnanja delovalcev na mednarodnem prizorišču.

11. O mednarodni pravičnosti kot celoti tistih minimalnih načel, ki bi jih morale spoštovati vse države in vsi nosilci politične moči na

mednarodnem prizorišču, seveda na temelju enakopravnosti in recipročnosti.

12. O mednarodni ureditvi v smislu sistema pisanih pravil in običajev, ki so sine qua non harmoničnosti in kontinuitete, pravic in dolžnosti držav, mednarodnih organizacij, drugih nosilcev moči in posameznikov.

Problemi dobrega in zla sicer lahko lokalno delujejo, niso pa lokalne narave, temveč v bistvu globalni in obči. Zločini proti ljudem so v daljni državi samo na videz daleč in na videz neškodljivi. Predmet etične sodbe v mednarodnih odnosih je torej vse, kar ogroža mir, razvoj in harmoničnost med vsemi delovalci na mednarodnem prizorišču, ne glede na njihov formalni položaj.

SODOBNOST *revija za književnost in kulturo*

Letnik XLVII, številka 12, 1999

Izdajatelj

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2
1000 LJUBLJANA

Naslov uredništva

SODOBNOST
Hribarjevo nabrežje 13
1000 LJUBLJANA
Telefon 061 200 41 02

Naročila in reklamacije

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2
1000 LJUBLJANA
Telefon 061 302 695, 080 11 08

Tisk

Tiskarna OPTIMA, Ljubljana

ISSN 0038-0482

Zunanji oblikovalec
Alen Bauer

Notranji oblikovalec
Franc Debevec

Gavni urednik
EVALD FLISAR

Uredništvo
Sandra Baumgartner
Igor Bratož
Miloš Mikeln
Josip Osti
Igor Škamperle
France Vurnik
Ciril Zlobec

Lektorici
Alenka Kobler
Nuša Mastnak

Glavni urednik sprejema
sodelavce vsak ponedeljek
od 11. do 13. ure v pisarni
uredništva,
Hribarjevo nabrežje 13.

Sodelavce prosimo,
da prispevkom priložijo
disketo (MS Word za Okna,
verzija 97, 95, 6.0);
revija nima sredstev
za vnos besedil
v računalnik.

Nenaročenih prispevkov
ne vračamo.

Naročnina
Cena enojne številke
v prosti prodaji je 800 SIT,
dvojne pa 1200 SIT.

Za naročnike
velja 20-odstotni
popust (7360 SIT
na leto, plačljivo
v dveh obrokih).

Cena za naročnike
v tujini je USD 79
ali protivrednost
v drugi valuti.

Revija izhaja
ob finančni pomoči
Ministrstva za kulturo
Republike Slovenije
in sponzorjev.

Stališča avtorjev
niso zmeraj tudi stališča
glavnega urednika
ali članov uredništva.